

Leena Huss
professor emerita i finska,
Uppsala universitet

Att möta familjer med nationella minoritetsspråk

Många föräldrar som tillhör nationella minoriteter möter i sin vardag förskolepedagoger, bibliotekarier och personal inom barnhälsovården. För att underlätta sådana möten är det viktigt att personalgrupperna har kännedom om minoriteterna och deras språk. Samtidigt behöver minoriteterna själva vara medvetna om sina språkliga och kulturella rättigheter. Att mötas på olika arenor är inte alltid så lätt eftersom många föräldrar med minoritetsspråk bär med sig tunga ryggsäckar.

En historia av diskriminering och assimilering

Den nationella minoritetspolitiken trädde i kraft år 2000 och gäller fem nationella minoriteter: judar, romer, samer, sverigefinnar och tornedalingar – grupper som under lång tid utsattes för diskriminering och tvångsassimilering. Trots att situationen har förändrats, finns det fortfarande många som har negativa erfarenheter av att tillhöra en minoritetsbefolkning.

Bland föräldrar som söker sig till barnhälsovården eller träffar förskole- och bibliotekspersonal finns det personer med många olika slags erfarenheter. För en del är minoritetsspråket och kulturen en självklar del av livet. Andra har förlorat sitt språk, eller fick aldrig lära sig det. Under assimilationstiden fick minoriteter lida på grund av sin etnicitet och sitt ursprungsspråk, och många föräldrar ville skydda sina barn från att få upp-

leva samma svårigheter. En hög andel barn fick därför växa upp med enbart svenska och svensk kultur, och det finns idag en del vuxna som först långt senare har fått veta att de tillhör en nationell minoritet.

Idag, när minoritetsspråken har fått högre status i samhället och många gläder sig över det, upplever en del andra, inte minst äldre personer, en sorg över det förlorade språket. De kanske också känner skam över att inte ha fört språket vidare till sina barn och barnbarn. De yngre har i sin tur inte lika tunga ryggsäckar, men de saknar ofta kunskaper i språket och kulturen. En del börjar tänka på sina rötter när de bildar egna familjer. Hur ska de kunna se till att barnen lär sig det språk som de själva gick miste om?

Personalen i offentlig verksamhet möter ibland föräldrar som själva saknar kunskaper i sitt minoritetsspråk, men som vill att deras barn ska få tillgång till det. Det kräver att språket revitaliseras, det vill säga stärks och återtas på olika sätt. För att revitaliseringen ska lyckas måste alla goda krafter samverka. Barnfamiljer måste få det stöd de behöver och har rätt till. Idag finns det ett växande intresse för minoritetsspråken och -kulturerna i minoritetsgrupperna, av många skäl.

Varför är det så viktigt med minoritetsspråk?

Det finns flera fördelar med att ett barn som tillhör en nationell minoritet får lära sig sitt minoritets-

språk, utöver svenska. Det underlättar utvecklandet av en positiv dubbelidentitet, det vill säga att man får vara ”både och” och inte behöver välja ”antingen eller”. Barnet får därmed känna sig delaktig i minoritetsgruppen och kan samtidigt vara del av det svenska samhället på egna villkor.

Att få lära sig sitt minoritetsspråk är en mänsklig rättighet. Det har slagits fast i barnkonventionen och även i Europarådets minoritetskonventioner som Sverige har ratificerat. Det ingår alltså i arbetet för mänskliga rättigheter att se till att barn som tillhör nationella minoriteter får växa upp med både minoritetsspråket och svenskan.

Det finns också andra skäl till varför vi bör främja tidig flerspråkighet. All västerländsk forskning visar att flerspråkighet är positivt för individen, familjen och samhället. Språk är inte enbart kommunikationsmedel, utan så mycket mer. Det finns klara kognitiva fördelar med att växa upp med fler än ett språk. Det bidrar exempelvis till en gynnsammare språkutveckling generellt, inte minst på grund av en tidig metalingvistisk medvetenhet. Socialt betyder flerspråkighet att vi kan kommunicera med fler människor och känna oss hemma i fler kontexter än om vi bara kan ett språk. Språk är ett intellektuellt kapital som öppnar nya världar, och hela samhället gynnas av att det finns gott om individer som behärskar fler än ett språk.

Hur kan vi stödja föräldrarna?

Generellt finns ett stort behov av att sprida information överallt där möten mellan personal och föräldrar äger rum. Det är viktigt att båda parterna vet vad som gäller. Därför ska lättillgänglig information om minoriteter och minoritetsrättigheter finnas på barnavårdscentraler, förskolor och bibliotek.

Information behövs även kring vad barns flerspråkighet innebär: hur flerspråkighet utvecklas, vad föräldrar kan göra för att stärka minoritetsspråket hemma och vilket slags hjälp som finns att få. Många föräldrar vill att deras barn ska få tillägna sig minoritetsspråket men vet inte hur de ska gå tillväga. Det finns också seglivade myter kring flerspråkighet, till exempel att flera språk kan ”förvirra” barnet eller att inlärning av ett minoritetsspråk kan skada barnets svenska. Personal på barnhälsovården, förskolepersonal och bibliotekarier behöver själva mer kunskap, och kan bidra till att motverka att felaktiga myter sprids och skapar rädsla hos föräldrar.

Utöver informationsspridning finns andra sätt att stödja föräldrar kring minoritetsspråk. Här ges

några exempel på stödformer som förekommer idag.

Barnhälsovården

Barnhälsovården har goda möjligheter att aktivt stödja föräldrar som valt att tala minoritetsspråket hemma. Ett exempel på hur man kan göra är Region Stockholm som delar ut det så kallade Språkpaketet på finska till alla barnavårdscentraler i länet. Det är avsett för nyblivna föräldrar och innehåller information om flerspråkighet och om barns rätt till sitt minoritetsspråk. Landstinget har också köpt in språkpaket på samiska och meänkieli som ska spridas på samma sätt.

Många landsting delar ut gåvoböcker till nyblivna föräldrar som besöker barnavårdscentraler. De får ett presentkort och kan sedan hämta boken på biblioteket. Region Uppsala har sedan flera år erbjudit en tvåspråkig finsk-svensk sångbok med tillhörande CD till nyblivna sverigefinska föräldrar. I Luleå kommun delas en motsvarande gåvobok ut på flera olika minoritetsspråk.

Förskolan

När föräldrar som tillhör nationella minoriteter söker plats i förskolan, ska dessa enligt lagen aktivt tillfrågas om de önskar förskoleverksamhet helt eller till en väsentlig del på minoritetsspråket. Detta gäller för finska, meänkieli och samiska i kommuner som tillhör förvaltningsområden för dessa språk. Enligt läroplanen har förskolan även i andra områden ett speciellt ansvar att stödja barns utveckling av sitt nationella minoritetsspråk och sin kulturella identitet.

I en del förvaltningskommuner finns förskoleverksamhet på minoritetsspråket. Det finns också kommuner där man hittills inte har kunnat ordna detta. För att komma en bit på vägen startade Härjedalens kommun i september 2018 ett försök med förskoleverksamhet på sydsamiska i Funäsdalen, två gånger i veckan mellan kl. 9 och 15. Initiativet kom från samiska föräldrar och intresset blev så stort att man har beslutat att fortsätta med verksamheten tills vidare. Föräldrarna berättar att barnen på kort tid gjort stora framsteg i språket.

Utänför de språkliga förvaltningsområdena, eller då det är fråga om minoritetsspråken jiddisch och romani, är situationen annorlunda. Förskolepedagogerna kan tillsammans med föräldrarna diskutera hur de bäst kan stärka barnets språkutveckling i minoritetsspråket. Om det finns språkkunnig personal på förskolan kan dessa användas som resurs i arbetet. I Övertorneå kommun där det finns många

finsk- och meänkielikunniga förskolepedagoger, får föräldrarna själva välja om de vill att personalen ska tala minoritetsspråket med deras barn. På andra förskolor används ambuleringsspråkpedagoger som besöker förskolan med jämna mellanrum och pratar, sjunger och leker med barnen på minoritetsspråket. I många förskolor kompletteras arbetet med minoritetsspråk med hjälp av digitala medier.

Ett sätt att stärka arbetet med minoritetsspråket är att engagera särskilda språk- och kulturpedagoger eller inspiratörer som åker runt i förskolorna. De kan ge tips och råd kring olika sätt att lyfta fram minoritetsspråken. Ett exempel är Luleå kommun som anställt en särskild metodutvecklare, Nils-Bertil Heikka, för att utveckla arbetet med nationella minoritetsspråk i förskola och förskoleklass.

Han behärskar finska, meänkieli och samiska och fungerar också som en sammanbindande länk mellan kommunens planerade tvåspråkiga förskola med grupper på alla tre språken, samt övriga förskolor. Alla som arbetar med minoritetsspråken i kommunens förskolor kan på detta sätt dra nytta av varandras arbete.

Ett annat exempel på externa resurser som kan stärka minoritetsspråken är meänkieli-inspiratören Daniel Särkijärvi. Han reser runt och uppträder för barn i förskolor, skolor, bibliotek med mera med sin meänkielitalande papegoja. Syftet är att revitalisera meänkieli genom uppmuntra och stimulera barnen att lyssna på och använda meänkieli.

Bibliotek

Biblioteken har ett särskilt ansvar att samla och tillgängliggöra böcker och annat material på de nationella minoritetsspråken. På många bibliotek har språken synliggjorts genom särskilda hyllor med information och böcker på minoritetsspråk. Nya barnböcker på finska, meänkieli och samiska visas till exempel på hemsidan för Biblioteken i Norrbotten, och i Luleå har biblioteket tagit fram särskilda språkpåsar med böcker på finska och samiska.

Många bibliotek erbjuder sagostunder för barn på olika språk, däribland de nationella minoritetsspråken. I samband med sådana sagostunder kan föräldrar få en inblick i vad biblioteket kan erbjuda dem. Föräldrar kan exempelvis informeras om möjligheten att önska att biblioteket köper in fler böcker och annat material på minoritetsspråken. I Uppsala kommun har biblioteket upprättat en särskild referensgrupp för finskspråkig barn- och ungdomslitteratur där sverigefinska föräldrar deltar och föreslår nya böcker som kan köpas in.

Till slut

Tidigare drabbades de nationella minoriteterna av öppen diskriminering och en sträng assimilationspolitik. Därför är alla minoritetsspråken nu i behov av revitalisering. Föräldrar med minoritetsspråk måste idag kunna känna att deras språk och kultur respekteras och värdesätts, och att deras barn får en reell chans att tillägna sig och utveckla sitt minoritetsspråk och sin kulturella identitet. Ett samarbete mellan föräldrar, hälsovården, förskolepersonalen och biblioteken kan stärka detta på ett avgörande sätt. Då uppfylls även huvudintentionen för den svenska nationella minoritetspolitikerna, det vill säga att säkerställa minoritetsspråkens överlevnad i Sverige.

Bokstart

Kulturrådet har regeringens uppdrag att främja läsning och stimulera små barns språkutveckling. Bokstart är en nationell satsning som vänder sig till föräldrar och vuxna i barns närhet. www.bokstart.se

KULTURRÅDET

Statens kulturråd, Box 27215, 102 53 Stockholm
Telefon: 08 519 264 00, www.kulturradet.se